

**UGARSKI DOMINIKANAC IVAN DE BUZAD
– BISKUP SKRADINSKI (1250. – 1266.) I NADBISKUP
SPLITSKI (1266. – 1293./94.)**

UDK: 27-789.33-052 Ugrin, I.

27-772.52 de Buzad, I. (497.581.2Skradin)“1250/1266“

27-722.53 de Buzad, I. (497.583Split)“1266/1293/94“

Primljeno: 17. travnja 2019.

Izvorni znanstveni rad

dr. sc. IVAN ARMANDA

Leksikografski zavod

„Miroslav Krleža“

Frankopanska 26

10000 Zagreb, HR

ivan.armanda@gmail.com

Zauzevši na temelju povijesnih izvora stav da je skradinski biskup Ivan Ugrin istovjetan splitskom nadbiskupu Ivanu de Buzadu, autor kritički obrađuje njegov lik i djelovanje. Nakon osvrta na historiografiju i izvore o ovom nadbiskupu, govori se o njegovu porijeklu i redovničkoj pripadnosti, o biskupskoj službi u Skradinu (1250. – 1266.) te nadbiskupskoj i metropolitskoj službi u Splitu (1266. – 1293./94.). Opisuje se njegova uloga u crkvenom i društvenom životu Splita, uloga u sukobima između Trogirске biskupije i Šibenika te odnos prema sufraganskim biskupijama. Na kraju rada govori se o matropolitanskoj sinodi koju je održao 1292. i okvirno se određuje vrijeme njegove smrti.

Ključne riječi: Ivan de Buzad, dominikanci, Skradinska biskupija, Splitska nadbiskupija, Splitska metropolija, Trogirске biskupija, Šibenik

Godine 1250. na čelo Skradinske biskupije došao je ugarski dominikanac Ivan, koji se na toj službi spominje do 1265. Od sljedeće godine, na službi splitskoga nadbiskupa spominje se njegov imenjак i sunarodnjак koji je, prema nekim autorima, bio franjevac. Vremenska podudarnost tj. susljednost pastirske službe ove, kako se dosad uglavnom držalo, dvojice ugarskih redovnika

istoga imena u hrvatskim krajevima privukla nam je pozornost i potaknula nas na istraživanje sačuvanih vrela i literature. U istraživanju nam se nametnula sumnja u pripadnost splitskoga nadbiskupa Ivana Franjevačkom redu, ali i mogućnost njegove istovjetnosti sa skradinskim biskupom Ivanom. Odgovore na ta i druga pitanja potražili smo u arhivskim vrelima, izvlačeći iz njih činjenice i temeljeći na njima svoje zaključke. Prije nego podastremo rezultate svojih istraživanja, osvrnut ćemo se na stanje istraženosti u historiografiji. Potom ćemo, držeći da su skradinski biskup Ivan i splitski nadbiskup Ivan ista osoba, izložiti spoznaje i pretpostavke o njegovu porijeklu i redovničkoj pripadnosti te o njegovu biskupovanju u Skradinu. Posebna poglavlja posvetit ćemo Ivanovu dolasku na čelo Splitske nadbiskupije, njegovu sudjelovanju u crkvenom i društvenom životu Splita te s time povezanim odnosom prema susjednom gradu Trogiru, ulozi u sukobima između Trogirske biskupije i Šibenika te odnosu prema ostalim sufraganima Splitske metropolije. Na kraju ćemo se pozabaviti pitanjem broja metropolitanskih sinoda za koje neki autori smatraju da ih je Ivan održao i pokušat ćemo okvirno odrediti godinu njegove smrti.

OSVRT NA HISTORIOGRAFIJU

Prije nego se posvetimo kritičkom prikazivanju života i djelovanja Ivana de Buzada, osvrnut ćemo se na stanje istraženosti u historiografiji i na njegovu prisutnost u povijesnim vrelima. Prvi ga spominje Toma Arhiđakon govoreći o događajima vezanima uz izbor skradinskoga biskupa Ivana Ugrina za splitskoga nadbiskupa i o neprihvaćanju izbora od strane pape Inocenta IV.¹ Kako njegovo djelo staje sa smrću splitskoga nadbiskupa Rogerija iz Apulije, u njemu se ne spominje Rogerijev nasljednik, nadbiskup Ivan. Njega spominje Ivan Lucić pišući o odnosu tog metropolita prema Trogiru i Trogirskoj biskupiji.² Lucić na jednom mjestu spominje i skradinskoga biskupa Ivana.³

Daniele Farlati je u trećem svesku svojega djela *Illyricum sacrum* pisao o skradinskom biskupu Ivanu kao izabranom, ali nepotvrđenom splitskom nadbiskupu,⁴ dok je u četvrtom svesku pisao o njemu u kontekstu povijesti

1 Usp. Toma Arhiđakon: *Historia Salonitana. Historia salonitanorum atque spalatinorum pontificum*. Split 2003., 299-303.

2 Usp. Ivan Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*. Split 1979., 230-232, 244-246, 271-278, 301-303, 307-310, 335-336.

3 Usp. Isto, 235.

4 Usp. Daniele Farlati: *Illyricum sacrum*, 3. Venecija 1765., 273-274.

Skradinske biskupije i nekih problema u čijemu je rješavanju sudjelovao u Trogirskoj biskupiji.⁵ O splitskom nadbiskupu Ivanu pisao je Farlati u trećem svesku svojega djela,⁶ a spominje ga i u četvrtom svesku, u kontekstu povijesti Trogirske i Šibenske biskupije, zbog događaja u kojima je sudjelovao kao metropolit.⁷ Iz njegova je pisanja očito kako skradinskoga biskupa Ivana strogo razlikuje od splitskoga nadbiskupa Ivana. To se vidi već iz toga što za skradinskoga Ivana piše da je bio dominikanac i da je preminuo kao skradinski biskup, za što ne navodi dokaze, dok splitskoga Ivana drži franjevcem, pozivajući se na rukopis splitskoga kanonika Marka Dumanića. No, kako je i sam Farlati uočio, Dumanić je pogrešno ustvrdio da je Ivan prije nadbiskupskoga imenovanja bio generalni ministar Franjevačkoga reda. Premda je ta krupna pogreška bacila sumnju na Dumanićevo pisanje o pripadnosti splitskoga nadbiskupa Ivana Franjevačkom redu, Farlati to ipak ne dovodi u pitanje.

Splitskoga nadbiskupa Ivana u svojoj studiji o primacijalnom statusu splitskih nadbiskupa spominje fra Atanazije Matanić,⁸ u kontekstu splitsko-trogirskih odnosa u srednjem vijeku spominje ga Nada Klaić,⁹ u kontekstu povijesti splitskoga Kaptola pišu o njemu don Ivan Ostojić¹⁰ i Ante Gulin, koji ga spominje i u kontekstu šibenske crkvene povijesti.¹¹ Franko Oreb spominje ga u kontekstu povijesti dominikanskoga samostana u Splitu,¹² a Velimir Blažević piše o metropolitanskim sinodama za koje drži da ih je nadbiskup Ivan održao

- 5 Usp.: Daniele Farlati: *Illyricum sacrum*, 4. Venecija 1769., 14-15, 453; Daniele Farlati: *Trogirski biskupi. S dodacima i ispravicima Jacopa Coletija*. Prijevod s latinskoga Kažimir Lučin, uvod i bilješke Jadranka Neralić. Split 2010., 171. Glede Farlatijeve povijesti Trogirske biskupije, služit ćemo se navedenim prijevodom tog djela, jer obiluje vrijednim bilješkama.
- 6 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 280-294.
- 7 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 4, 454-458; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 189-197, 202-203, 209.
- 8 Usp. Athanasius Matanić: *De origine tituli „Dalmatiae ac totius Croatiae primas“*. Romae-Sublaci 1952., 74-75.
- 9 Usp. Nada Klaić: *Trogir u srednjem vijeku. Knjiga II. Sv. 1. Javni život grada i njegovih ljudi*. Trogir 1985., 148, 149, 162-168, 198.
- 10 Usp. Ivan Ostojić: *Metropolitanski kaptol u Splitu*. Zagreb 1975., 28, 29, 34, 54, 56, 85, 103, 121.
- 11 Usp. Ante Gulin: *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli loca credibilia Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*. Zagreb 2008., 24, 32, 68, 182, 184, 186, 187.
- 12 Usp. Franko Oreb: *Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu*. U: *Crkva i samostan dominikanaca u Splitu. (Fotomonografija)*. Split 1999., 12.

u Splitu.¹³ No ni jedan od njih ne dovodi ga u vezu sa skradinskim biskupom Ivanom. Isto se može kazati za kapucina Sigismunda iz Venecije,¹⁴ don Slavka Kovačića¹⁵ i fra Nikolu Matu Roščića,¹⁶ koji su prihvatili Farlatijevu tvrdnju da je splitski nadbiskup Ivan bio franjevac. S druge strane, Josip Barbarić¹⁷ i Mirjana Matijević Sokol¹⁸ spominju skradinskoga biskupa Ivana kojega ne dovode u vezu sa splitskim nadbiskupom Ivanom.

Suprotno svima rečenima, mađarski povjesničar Árpád Kerékgyártó, ne upuštajući se u analizu problema, o skradinskom biskupu Ivanu i o splitskom nadbiskupu Ivanu govori kao o jednoj osobi.¹⁹ Neovisno o njemu, tako je pisao i Konrad Eubel, pozivajući se pritom na pismo kojim papa Inocent IV. javlja splitskom Kaptolu da nije prihvatio izbor skradinskoga biskupa Ivana za splitskoga nadbiskupa, nego je novim splitskim nadbiskupom imenovao Rogerija iz Apulije.²⁰ No to je pismo nastalo u travnju 1249. te se ne može samo na temelju njega zaključiti da je skradinski biskup Ivan, koji te godine nije potvrđen za splitskoga nadbiskupa, poslije petnaestak godina ipak došao na taj položaj.

Dominikanski povjesničar Stjepan Krsić u popisu dominikanskih biskupa u hrvatskim krajevima za Skradinsku biskupiju uvrstio je Ivana iz Ugarske, a za Splitsku nadbiskupiju Ivana de Buzada, ne upuštajući se u pitanje (ne) istovjetnosti ovih dvaju prelata.²¹ Da ih je ipak smatrao istovjetnima vidi se

- 13 Usp. Velimir Blažević: *Crkveni partikularni sabori i dijecezanske sinode na području Hrvatske i drugih južnoslavenskih zemalja*. Zagreb 2012., 97-99.
- 14 Usp. Sigismondo da Venezia: *Biografia serafica degli uomini illustri che fiorirono nel francescano istituto*. Venezia 1846., 78.
- 15 Usp. Slavko Kovačić: *Buzad, Ivan de (Buchad, Butcad)*. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 2. Zagreb 1989., 545.
- 16 Usp. Nikola Mate Roščić: *Samostan sv. Frane u Splitu. Povijesni pabirci*. Split 2012., 32.
- 17 Usp. Josip Barbarić: *Skradin, Skradinska biskupija, skradinski biskupi*. U: *Sedam stoljeća Šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.* Šibenik 2001., 195.
- 18 Usp. Mirjana Matijević Sokol: *Toma Arhidakon i njegovo djelo. Rano doba hrvatske povijesti*. Jastrebarsko 2002., 225-227.
- 19 Usp. Árpád Kerékgyártó: *Magyarok életrajzai. I. szakasz: hajdankor – 1600. I. füzet*. Pest 1856., 221-222.
- 20 Usp. Conrad Eubel: *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta*. Monasterii 1913., 438, 459.
- 21 Usp. Stjepan Krsić: *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*. Zagreb 1997., 174.

iz njegova kasnijega članka o povijesti dominikanskoga samostana u Trogiru. U tom članku Krasić uz 1265. godinu spominje „skradinskog biskupa, kasnijeg splitskog nadbiskupa, dominikanca Ivana“. ²² Premda se poziva na Eubela, dominikanac Franjo Šanjek očito ne prihvaća njegovo mišljenje da je riječ o jednoj osobi, nego drži da su skradinski biskup Ivan i splitski nadbiskup Ivan dvije različite osobe, držeći ipak obojicu dominikancima. ²³

Što se tiče izvora za naš rad, spominjemo da su već Lucić i Farlati u svojim djelima donijeli neke isprave vezane uz (nad)biskupa Ivana, no najviše dokumenata važnih za proučavanje njegova djelovanja sabrao je Tadija Smičiklas u zbirci *Codex diplomaticus*. ²⁴

UGARSKI DOMINIKANAC PLEMIČKOGA RODA

Nepobitni izvor prvoga reda o porijeklu “glavnoga junaka” ovoga rada jest *Historia Salonitana* Tome Arhidakona. Govoreći o čovjeku koji je 1248. izabran za skradinskoga biskupa i potom iste godine izabran ali ne i potvrđen za splitskoga nadbiskupa, Toma kaže da je to bio „neki brat Ivan, rodom iz Ugarske“. ²⁵ Ni ugarsko porijeklo splitskoga nadbiskupa Ivana nije dvojbeno, jer kralj Stjepan V. u jednom dokumentu iz lipnja 1272. godine piše da je pripadao ugarskoj plemićkoj obitelji Buzad (*de genere Bucad*). ²⁶ Povjesničari vjerojatnim drže da je Ivan bio jedan od petorice poznatih sinova Buzada II. po kojemu je grana ugarskoga plemićkoga roda Hahold nazvana Buzad-Hahold ili jednostavno Buzad. Taj je rod imao posjede i u srednjovjekovnoj Slavoniji, a Ivanov otac Buzad II. bio je župan u nekoliko zapadnougarskih županija te ban 1231. – 1232. Prema sudu nekih povjesničara ovu je titulu nosio kao hrvatsko-slavonski ban, obnašajući tu službu od 1227. do 1229. Oko 1233. stupio je u Dominikanski red te je najkasnije od veljače te godine živio u sa-

22 Stjepan Krasić: *Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru*. U: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split 41/2008., br. 1, 76.

23 Usp. Franjo Šanjek: *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13.-21. stoljeće)*. Zagreb 2008., 261, 285.

24 Usp. Tadija Smičiklas: *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, IV-VII*. Zagreb 1906.-1909. U navedenim se svescima na više mjesta spominje (nad)biskup Ivan. To se može pratiti u kazalu imena, pa stoga nismo navodili stranice na kojima se u svakom svesku spominje njegovo ime.

25 Toma Arhidakon: *Historia Salonitana*, 299.

26 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 286.

mostanu u Pešti. Nije želio napustiti samostan pred tatarskim hordama, koje su ga sredinom travnja zatekle u njemu i ubile ga pred oltarom samostanske crkve. U Dominikanskom redu štovalo ga se kao blaženika, premda nije službeno beatificiran. Njegov sin Buzad III. bio je otac kaločko-bačkoga nadbiskupa Tome, kojemu je splitski nadbiskup Ivan bio stric.²⁷

Toma Arhidakon za skradinskoga biskupa Ivana, kojega je imao prigode osobno upoznati, piše da je bio dominikanac.²⁸ To potvrđuje papa Inocent IV. koji u pismu od 30. travnja 1249. kaže da je skradinski biskup Ivan član Reda propovjednika.²⁹

Iz rečenoga se vidi da je pripadnost skradinskoga biskupa Ivana Dominikanskom redu neupitna, dok o splitskom nadbiskupu Ivanu literatura nije jednoglasna. Već smo spomenuli koji ga autori drže franjevcem, a koji dominikancem, pa nije potrebno to ponavljati. Njegovu redovničku pripadnost pokušat ćemo dokazati na temelju sačuvanih povijesnih vrela.

U nekoliko dokumenata koje je sastavio, nadbiskup Ivan za sebe kaže da je brat Ivan (*frater Johannes*), što dokazuje da je bio član neke redovničke zajednice.³⁰ Tako ga oslovljava i kralj Stjepan V. u jednom dokumentu iz lipnja 1272., u kojem bratom (*frater*) ne oslovljava ninskoga biskupa Stjepana. Takvom distinkcijom u istoj rečenici kralj jasno daje do znanja da je Ivan redovnik.³¹ Bratom ga se naziva i u dokumentu kojim Splićani 20. svibnja 1277. imenuju svoje opunomoćenike za sklapanje mira s Trogiranima,³² a njegovu pripadnost nekoj redovničkoj zajednici potvrđuje i zadarski nadbiskup Lovro Periander koji ga 2. lipnja 1285. naziva „časnim ocem gospodinom bratom Ivanom“.³³ Dakle, zadarski nadbiskup naziva Ivana časnim ocem i gospodinom, kako se običavalo nazivati crkvene prelate, ali i bratom, kako se običavalo nazivati redovnike.

27 Usp.: Stanko Andrić: *Hahold*. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 5. Zagreb 2002., 393-394; Krešimir Nemeth: *Buzad*. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 2. Zagreb 1989., 545; Sigismundo Ferrario: *De rebus Ungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum*. Viennae 1637., 56-62; Carolus Wagner: *Collectanea genealogico-historica illustrium Hungariae familiarum, quae jam interciderunt. Decas I*. Budae 1778., 7-9.

28 Usp. Toma Arhidakon: *Historia Salonitana*, 299.

29 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, IV, 389.

30 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 454.

31 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 286.

32 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 201.

33 Isto, 528.

Nema, dakle, sumnje da je splitski nadbiskup Ivan bio redovnik, ali se postavlja pitanje: Kojemu je redu pripadao? Premda su neki autori, kako smo već rekli, tvrdili da je bio franjevac, za to nema potvrde u povijesnim vrelima. S druge strane, držimo kako postoje dva vrela iz kojih se može zaključiti da je bio dominikanac. Značaj tim ispravama daje činjenica da ih je sastavio sam nadbiskup Ivan. Prvi je dokument darovnica kojom Ivan 1269. ustupa splitskim dominikancima još jedan dio nadbiskupskoga vrta uz zidine Dioklecijanove palače. U darovnici, iz koje se vidi njegova privrženost splitskim dominikancima, nadbiskup se naziva bratom Ivanom (*frater Ioannes*), što dokazuje da je bio redovnik, a pripadnost Redu propovjednika držimo da očituje riječima kako dotično zemljište poklanja splitskim dominikancima iz pobožnosti prema sv. Dominiku i sv. Petru mučeniku, koje drži svojim i sve braće dominikanaca ocima i zaštitnicima, gajeći prema njima pobožnost.³⁴ Značajno je Ivanovo spominjanje osobne pobožnosti i sinovskoga odnosa prema ovoj dvojici svetica. Sv. Dominik utemeljitelj je Reda propovjednika, a sv. Petar mučenik nije – kako bi se moglo pomisliti – sv. Petar apostol, nego veronski dominikanac kojega su 6. travnja 1252. ubili krivovjerci, a kanoniziran je već 9. ožujka 1253., svega jedanaest mjeseci nakon mučeničke smrti. U Dominikanskom redu naziva ga se sv. Petrom mučenikom, tj. onako kako ga i nadbiskup Ivan naziva. Nije bez značaja činjenica da je promicanje njegova štovanja dominikancima naredio Generalni kapitul Reda održan 1254. u Budimu, stavljajući sv. Petra uz bok sv. Dominiku te tražeći da se obojici postavljaju slike i kipovi u dominikanskim crkvama.³⁵ Činjenica da se Ivan u to doba već nalazio na čelu Skradinske biskupije ne mijenja činjenicu da je prije biskupskoga posvećenja pripadao Redu propovjednika te da preuzimanje biskupske službe nije utjecalo na njegovu privrženost tom Redu. Štoviše, držimo da spominjanje sinovske odanosti sv. Dominiku i sv. Petru mučeniku dokazuje kako je pratio zbivanja u Redu te je na osobnoj razini usvojio preporuku o štovanju sv. Petra mučenika.

Drugo vrelo za koje držimo da dokazuje pripadnost splitskoga nadbiskupa Ivana Redu propovjednika njegovo je pismo sufraganima i drugim velikodostojnicima Splitske metropolije od 2. veljače 1274. U njemu spominje dominikanskoga otpadnika Mihovila za kojeg kaže da je nekoć bio njegov drug (*quondam*

34 Usp. Arhiv dominikanskoga samostana u Splitu, zbirka isprava, isprava br. 3.

35 Usp. Donald Prudlo: *The Martyred Inquisitor: The Life and Cult of Peter of Verona (†1252)*. Burlington 2008., str. 91.

socio nostro). To jasno ukazuje na poznanstvo i drugovanje nadbiskupa Ivana i dominikanca Mihovila, odnosno ukazuje na to da su pripadali istom Redu. Na takav nas zaključak navode i osobito pohvalne riječi što ih nadbiskup Ivan u tom pismu iznosi o Redu propovjednika.³⁶ Napominjemo i kako Ivanovo oslovljavanje dominikanca Mihovila izrazom „nekoć naš drug“ (*quondam socio nostro*) može biti veoma indikativno, jer se izrazom *socius* u Dominikanskom redu naziva provincijalova zamjenika. To bi moglo značiti da je Ivan nekoć bio provincijal Ugarsko-hrvatske dominikanske provincije, a Mihovil njegov zamjenik. U tom slučaju bi njegovu službu provincijala vjerojatno trebalo smjestiti nakon Enoha kojega kronotaksa provincijala Ugarsko-hrvatske dominikanske provincije bilježi na toj službi od 1238. do 1242., ali ne bilježi ime njegova nasljednika do 1246.³⁷ Možda je od 1242. do 1246. upravo Ivan bio provincijal.

Nažalost, ništa se sigurnoga ne može kazati o vremenu i mjestu Ivanova stupanja u Dominikanski red, njegovu školovanju, mjestima u kojima je kao redovnik boravio i službama koje je u Redu vršio. Ipak, iz pisanja Tome Arhidakona stječe se dojam da je Ivan odmah nakon izbora za skradinskoga biskupa predstavljen svom budućem metropolitu, splitskom nadbiskupu Hugrinu.³⁸ Stoga se ne smije isključiti mogućnost da je u trenutku izbora za skradinskoga biskupa boravio u hrvatskim krajevima. To nas ne treba čuditi ako znamo da su u to doba dominikanski samostani u hrvatskim krajevima pripadali jedinствenoj Ugarsko-hrvatskoj dominikanskoj provinciji. Ta činjenica i fluktuacija članova prosjačkih redova unutar veće redovničke formacije, tj. provincije, rezultirala je prisutnošću ugarskih redovnika u hrvatskim krajevima. Kad se sve to uzme u obzir, otvara se mogućnost sasvim razložnoj pretpostavci da je Ivan kao redovnik boravio u nekom od dominikanskih samostana u hrvatskim

36 Nadbiskup u rečenom pismu kaže: „Cum ordinem fratrum Predicatorum deo carum et acceptum mundi lumen, ecclesiae columpnam, prelatorum oculum, hominibus cunctis salutiferum utilem et per omnia fructuosum sincero, sicut debemus, amplectamur amore, ac in omnibus, maxime in suis iuribus et gratiis specialiter sibi a sede apostolica concessis prosequamur plurimo favore et intendamus extollere debito cum honore“. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 67.

37 Usp. S. Krasić: *Dominikanci*, 177. God. 1246. kronotaksa na službi provincijala bilježi nekog Mihovila. O njemu se ništa ne zna, ali nije neopravdano pitati se o istovjetnosti ovoga Mihovila i onoga kojega Ivan spominje i naziva ga svojim drugom. Moguće je da je Ivana 1246. u službi provincijala naslijedio njegov dotadašnji zamjenik.

38 Usp. Toma Arhidakon: *Historia Salonitana*, 299, 301.

krajevima, možda baš na području Splitske metropolije. Pritom se ne smije isključiti ni samostan u Splitu, koji je utemeljen prije 1243. godine.³⁹ To Ivana dovodi u vezu s počecima Reda propovjednika u hrvatskim krajevima, gdje su prvi dominikanci stigli dvadesetih godina 13. stoljeća.

Čini se da je slično razmišljao Farlati, jer nagađa da je kasniji skradinski biskup Ivan bio među dominikancima koje je Vrhovni zbor njihova Reda, održan 1221. u Bologni pod predsjedanjem sv. Dominika, poslao propovijedati u ugarske krajeve.⁴⁰ Premda ova pretpostavka zvuči privlačno, jer je činjenica da je rečeni Vrhovni zbor uistinu donio odluku o slanju prvih dominikanaca na područje Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva te je odluka odmah i provedena u djelo, ipak je riječ o pretpostavci za koju u vrelima nema potvrde.

Iz rečenoga se vidi da vrela i historiografija ne dvoje o ugarskom porijeklu skradinskoga biskupa Ivana i splitskoga nadbiskupa Ivana, precizirajući za potonjega da je pripadao plemićkoj obitelji Buzad. Osim ugarskoga porijekla, ovu dvojicu premeta povezuje i pripadnost Redu propovjednika, ali i vrijeme djelovanja u hrvatskim krajevima. Pritom je indikativno što se Ivan posljednji put spominje na službi skradinskoga biskupa 11. srpnja 1265.,⁴¹ a njegov se imenjak na službi splitskoga nadbiskupa prvi put spominje 12. studenoga 1266.⁴² Dakle, u trenutku kad je skradinski biskup Ivan „iščeznuo“ iz povijesnih vrela, pojavio se u njima splitski nadbiskup Ivan. Nije nevažno istaknuti ni da je Ivan, kako ćemo vidjeti u nastavku, već 1248. bio izabran za splitskoga nadbiskupa, ali papa njegov izbor nije potvrdio, nego je splitskim nadbiskupom imenovao Rogerija iz Apulije. Kad je on 1266. preminuo, naslijedio ga je ugarski dominikanac Ivan de Buzad, što nam u kontekstu svega rečenoga daje za pravo pretpostaviti da je ugarski dominikanac Ivan, nakon prvog neuspjelog pokušaja, ipak 1266. postao splitskim nadbiskupom. Držimo da ovdje nije riječ o dva različita ugarska dominikanca istoga imena, pri čemu prvi s povijesne pozornice odlazi u trenutku kad drugi na nju stupa, nego o jednom čovjeku koji je prvo bio biskup skradinski, a potom nadbiskup splitski.⁴³

39 Usp. F. Oreb: *Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu*, 11-12.

40 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 273.

41 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 4, 15; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 234-235; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, IV, 341-342.

42 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 399.

43 Ako prihvatimo tezu da je riječ o jednom dominikancu koji je prvo bio biskup u Skradinu (1250. – 1266.), a potom nadbiskup u Splitu (1266. – 1293./94.), uočiti ćemo da

SKRADINSKI BISKUP

Prva služba ugarskoga dominikanca Ivana u hrvatskim krajevima koju se može dokumentirano potvrditi i okvirno pratiti jest biskupska služba u Skradinu. Premda sačuvana vrela ne otkrivaju datum njegova biskupskoga imenovanja i posvećenja, njihova analiza i podatci o drugim ličnostima i događajima koji su izravno ili posredno vezani uz ove događaje omogućuju okvirno datiranje.

Prije 1242. skradinskim biskupom imenovan je Splićanin Bartul, koji je u rujnu 1247. bio suposvetitelj splitskoga nadbiskupa Hugrina. Ovaj je nakon toga poslao senjskoga biskupa Filipa da od pape Inocenta IV. u Lyonu preuzme njegov palij. Filip je otputovao u Lyon, gdje se sigurno nalazio do kraja ožujka 1248., kako se vidi iz dokumenta kojim mu papa 29. ožujka dopušta uporabu glagoljice u njegovoj biskupiji.⁴⁴ Tek nakon tog datuma Filip je iz Lyona krenuo natrag u hrvatske krajeve, gdje je stigao poslije nekoliko mjeseci, vjerojatno u drugoj polovici te godine. Sa sobom je donio Hugrinov nadbiskupski palij kojega je, prema papinu nalogu, predao skradinskom biskupu Bartulu kako bi ga on uručio Hugrinu. Premda se Bartul već bio povukao s biskupske službe i stupio u Franjevački red, ipak je preuzeo palij i predao ga Hugrinu.⁴⁵

Toma Arhidakon, očevidac ovih događaja, piše da je baš tih dana "neki brat Ivan, rodom iz Ugarske, iz Reda propovjednika, bio izabran za skradin-

je biskupsku službu vršio ukupno 43 ili 44 godine. To je poprilično dugo, osobito ako pretpostavimo da je u trenutku imenovanja skradinskim biskupom imao barem četrdesetak godina, što znači da je živio oko 85, a možda i više godina. To ipak samo po sebi ne može biti argument protiv naše teze o istovjetnosti istoimenoga skradinskoga biskupa i splitskoga nadbiskupa. Usporedbe radi, spominjemo da je njegov suvremenik, trogirski biskup Treguan vršio biskupsku službu također više od 40 godina (u vrelima se spominje na toj službi od 1213. do 1254.). Od splitskih nadbiskupa spominjemo Lovru Dalmatina koji je bio nadbiskup 39 ili 40 godina (1059./60.-1099.), Hugolina de Brancu koji je bio nadbiskup 39 godina (1349.-1388.) i Franu Franića koji je kao biskup i potom nadbiskup (uključujući umirovljeničke godine) živio 53 godine (1954.-2007.).

44 Usp.: Mile Bogović: *Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci*. Senj 2017., 33-35; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus, IV*, 343.

45 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum, 4*, 14; M. Matijević Sokol: *Toma Arhidakon i njegovo djelo*, 225; T. Smičiklas, *Codex diplomaticus, IV*, 338-339; Toma Arhidakon: *Historia Salonitana*, 299.

skoga biskupa”,⁴⁶ naslijedivši rečenoga Bartula. Metropolit Hugrin potvrdio je Ivanov izbor i pozvao svoje sufragane da u prvostolnoj crkvi u Splitu sudjeluju u njegovu biskupskom posvećenju. Taj je događaj i za Hugrina imao biti značajan, jer je prvi put trebao svečano nastupiti s palijem. No, kako pripovijeda Toma Arhiđakon, kad su se svi već okupili u Splitu radi svečanosti, Hugrin se iznenada razbolio i poslije desetak dana preminuo. To se dogodilo potkraj studenoga 1248. godine, što znači da je upravo u tom mjesecu Ivan trebao primiti biskupsko posvećenje.⁴⁷ Iz pisanja Tome Arhiđakona stječe se dojam da od Ivanova biskupskoga imenovanja do Hugrinove smrti nije prošlo puno vremena, pa se temeljem toga može pretpostaviti da je biskupom imenovan između kolovoza i listopada 1248. godine.

Premda je smrt metropolita koji je trebao biti glavni posvetitelj svojega sufragana osujetila taj plan, za Ivana ništa nije bilo izgubljeno. Dapače, upravo je on trebao naslijediti Hugrina na metropolitanskoj stolici u Splitu, kako svjedoči Toma Arhiđakon: „Kad je on (Hugrin, op. a.) umro i bio s počastima pokopan kod crkve braće propovjednika, sufragani koji su se bili skupili da posvete skradinskog biskupa, obave svečani pogreb nadbiskupov, a brat Ivan, koji je bio došao da ga posvete za biskupa, jednoglasnim izborom bude predložen za nadbiskupa.”⁴⁸

Hugrinova je smrt, dakle, odgodila Ivanovo biskupsko posvećenje, ali mu je otvorila put prema metropolitanskoj stolici u Splitu, barem se tako činilo. Naime, Splitsani su znali da Ivanov izbor mora potvrditi papa Inocent IV. koji se nalazio u Lyonu, pa su mu odlučili poslati izaslanike. No bilo je teško pronaći ljude koji bi krenuli na dugo putovanje, opasno i zbog sukoba između pape i rimsko-njemačkoga cara Fridrika II. Tu su zadaću ipak prihvatili kanonik Desa Korvov i Drago, nećak Sabacijev. Kako je postojala mogućnost da papa ne potvrdi izabranoga nadbiskupa, a nije bilo oportuno riskirati slanje novoga izaslanstva na dalek i opasan put, prolongirajući time ispražnjenost nadbiskupske stolice, Splitsani su u molbu za potvrdu svojega izbora ipak dodali članak „da vrhovni svećenik prema vlastitoj volji pošalje nekoga drugog da sa svim biskupskim ovlaštenjima upravlja splitskom Crkvom, ako mu se

46 Toma Arhiđakon: *Historia Salonitana*, 299.

47 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 273; M. Matijević Sokol: *Toma Arhiđakon i njegovo djelo*, 225; Toma Arhiđakon: *Historia Salonitana*, 301.

48 Toma Arhiđakon: *Historia Salonitana*, 301.

predloženi izbor ne sviđi“. S takvom molbom „su spomenuti izaslanici krenuli na put i uz mnogo opreza prošli kroz Lombardiju. Kad su napokon tamo došli (tj. u Lyon, op. a.) i obavili poslanstvo, kako im je bilo naloženo, gotovo godinu dana radili su na provedbi postupka.“⁴⁹

Toma je ipak pretjerao kad je kazao da su splitski poslanici „gotovo godinu dana“ u Lyonu radili na imenovanju novoga nadbiskupa. Vidjeli smo da je nadbiskup Hugrin preminuo potkraj studenoga 1248. i da je bilo teško pronaći poslanike koji bi otputovali u Lyon, što nam daje za pravo zaključiti da poslanici nisu krenuli na put prije sredine prosinca 1248., a možda ni prije kraja te godine. Budući da je Split novoga nadbiskupa, kako ćemo vidjeti, dobio potkraj travnja 1249. i kad uzmemo u obzir trajanje putovanja od Splita do Lyona, onda se vidi da je proces imenovanja obavljen kroz otprilike dva mjeseca. No novom će nadbiskupu trebati deset mjeseci da dođe u Split, pa je očito da se Tomine riječi odnose na njegov dolazak u Split, a ne na sam proces imenovanja.

Što se tiče osobe novoga splitskoga nadbiskupa i metropolita, papa Inocent IV. je, pozivajući se na članak SPLICANA o eventualnom neprihvaćanju njihova izbora, 30. travnja 1249. učinio upravo to: odbio je potvrditi Ivana splitskim nadbiskupom i na tu je službu imenovao Rogerija iz Apulije.⁵⁰ On je u Split došao tek 20. veljače 1250., a u međuvremenu se u nekim dokumentima iz prosinca 1248. i svibnja 1249. spominje izabrani splitski nadbiskup Ivan.⁵¹ Razlog tomu je, kako primjećuje Mirjana Matijević Sokol, činjenica da je papino pismo splitskom Kaptolu o neprihvaćanju Ivana i imenovanju Rogerija novim nadbiskupom stiglo u Split tek s povratkom izaslanika koji su putovali papi u Lyon.⁵² Budući da posljednji poznati spomen Ivana kao izabranoga splitskoga nadbiskupa potječe iz sredine svibnja 1249.,⁵³ može se pretpostaviti da su se izaslanici vratili u Split sredinom te godine, a s njima je stigla i vijest o imenovanju novoga nadbiskupa.

Saznavši da je papa odbio potvrditi njegov izbor za splitskoga nadbiskupa, Ivan je očito odlučio pričekati u Splitu novoga nadbiskupa Rogerija kako bi od njega konačno primio biskupsko posvećenje. Kako smo već spomenuli,

49 Isto, 303.

50 Usp.: T. Smičiklas: *Codex diplomaticus, IV*, 389; Toma Arhidakon: *Historia Salonitana*, 303.

51 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus, IV*, 373, 394.

52 Usp. M. Matijević Sokol: *Toma Arhidakon i njegovo djelo*, 227.

53 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus, IV*, 394.

nadbiskup Rogerije došao je u Split 20. veljače 1250. Držimo da je jedan od njegovih prvih svećanih čina bilo posvećenje ugarskoga dominikanca Ivana za skradinskoga biskupa.⁵⁴ Datum tog događaja i imena biskupa suposvetitelja nisu poznati, ali to se svakako nije dogodio prije ožujka 1250. Razložno je pretpostaviti da je metropolit taj čin obavio u splitskoj prvostolnici. Time je Ivan postao prvi biskup iz Dominikanskoga reda na području današnje Republike Hrvatske, odnosno treći u hrvatskim krajevima u kojima su od njega po biskupskom posvećenju "stariji" samo bosanski biskupi Ivan iz Wildeshausena (1233./34. – 1235.) i Ponsa iz Ugarske (1238. – poslije 1268.).⁵⁵

Nažalost, o Ivanovoj djelatnosti u Skradinskoj biskupiji sačuvana povijesna vrela šute. Poznato je samo da je papa Inocent IV. dana 11. srpnja 1254. povjerio njemu, zadarskom nadbiskupu i ninskom arhiđakonu da istraže zbog čega se spore Šibenčani i Trogirani, odnosno zašto se Šibenčani žele odvojiti od Trogirske biskupije.⁵⁶ Kao skradinski biskup, Ivan je sudjelovao u rješavanju još jednog problema u Trogirskoj biskupiji. Naime, trogirski biskup Kolumban pokušao je oduzeti dominikancima kapelu sv. Franje u trogirskom Prigradu i predati je franjevcima. Dominikanci su se požalili papi Inocentu IV., koji je 11. srpnja 1265. naredio Kolumbanu da im ne oduzima njihovo vlasništvo, povjerivši skradinskom biskupu Ivanu i njegovu arhiprezbiteru neka se pobrinu da Kolumban posluša njegov nalog.⁵⁷ To je ujedno posljednji spomen Ivana na službi skradinskoga biskupa.

SPLITSKI NADBISKUP

Prema Tomi Arhiđakonu, splitski nadbiskup Rogerije iz Apulije preminuo je 14. travnja 1266. godine.⁵⁸ U sačuvanim povijesnim vrelima nema podataka o izboru njegova nasljednika, pa se tako ne zna datum kad je Ivan preuzeo upravljanje Splitskom nadbiskupijom. Može se tek zaključiti da se to dogodilo prije 12. studenoga 1266. jer se tog dana u ispravi o zamjeni nekih zemalja

54 Usp. Toma Arhiđakon: *Historia Salonitana*, 317.

55 Podatke donosimo prema Krasićevu popisu biskupija u hrvatskim krajevima u kojima su dominikanci vršili biskupsku službu. Usp. S. Krasić: *Dominikanci*, 169-175.

56 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 4, 15; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, IV, 389.

57 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 4, 15; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 234-235; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, IV, 341-342.

58 Usp. Toma Arhiđakon: *Historia Salonitana*, 319.

samostana sv. Benedikta u Splitu prvi put spominje splitski nadbiskup Ivan.⁵⁹ Stoga njegov prijelaz iz Skradina u Split treba smjestiti između 14. travnja i 12. studenoga 1266. godine. Od tad se uključio u brojna zbivanja, nerijetko burna i neugodna, u gradu i u Splitskoj nadbiskupiji, odnosno Metropoliji.

Nadbiskup Ivan, za kojega smo ustvrdili da je pripadao Dominikanskom redu, odigrao je veliku ulogu u životu svoga Reda u srednjovjekovnom Splitu. Naime, 20. lipnja 1269., nakon savjetovanja s Kaptolom i uz njegov pristanak, darovao je splitskim dominikancima i drugi dio nadbiskupskoga vrta s vanjske strane istočnoga zida Dioklecijanove palače, pa su dominikanci postali vlasnici čitavoga prostora današnje glavne gradske tržnice, sve do mora. Nadbiskup je osobno uveo dominikance u posjed zajedno s Kaptolom i arhiđakonom Dujmom, a na darovnicu su stavljeni nadbiskupov i kaptolski pečat. Dominikanci su poslije nekoliko godina zatražili da nadbiskupovu darovnicu potvrdi papa, što je Grgur X. i učinio bulom od 19. srpnja 1272.⁶⁰

Još jedan nadbiskupov dokument tiče se dominikanaca u njegovoj Metropoliji. Naime, očito je u nekim dominikanskim samostanima u to doba došlo do problema, čak do te mjere da su neki redovnici napustili samostane, ali su ipak nastavili djelovati u dominikanskim redovničkim odijelima. Ivan se stoga 2. veljače 1274. obratio svojim sufraganima (biskupima u Trogiru, Skradinu, Ninu, Kninu, Hvaru, Krbavi i Senju) i drugim velikodostojnicima svoje Metropolije. Kako dominikanski otpadnici, koji lutaju njihovim biskupijama, ne bi svojim lošim primjerom i druge pokvarili, nadbiskup ih proglašava izopćenima te zahtijeva da ih se pritvori i protjera iz Splitske metropolije. Pritom je imenom spomenuo svojega nekadašnjeg subrata Mihovila, sad otpadnika.⁶¹ U sačuvanim vrelima nema drugih vijesti o ovom problemu.

Sudjelovao je nadbiskup i u životu samostana sestara benediktinki u Splitu. O tom svjedoči dokument od 30. lipnja 1268. kojim je naredio da se zatvore i zaključaju vrata kule njihova samostana sv. Benedikta, dok o vlasništvu kule traje spor između sestara benediktinki i Prve, udovice Leonarda Cavalcosolija.⁶²

59 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 399.

60 Usp.: Arhiv dominikanskoga samostana u Splitu, Zbirka isprava, isprave br. 2-4; D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 283-284; F. Oreb: *Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu*, 12; I. Ostojić: *Metropolitanski kaptol u Splitu*, 29, 54; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 493-494.

61 Usp.: Arhiv dominikanskoga samostana u Splitu, Zbirka isprava, isprava br. 5; D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 286; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 67.

62 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 470-471.

Inače dobri odnosi nadbiskupa Ivana sa splitskim klerom i redovničkim zajednicama narušili su se početkom osamdesetih godina 13. stoljeća. To se vidi iz dokumenta od 3. lipnja 1282. kojim su se Kaptol predvođen arhidakonom Dujmom, opat šoltanske opatije Alfier, opat sustjepanske opatije Juraj, opatica splitskih benediktinki Stana i ostali splitski kler potužili papi Martinu IV. da su pogodeni nekim nadbiskupovim odlukama i postupcima, za koje kažu da se protive volji Božjoj i nauku crkvenih otaca. Svoju pritužbu sastavili su u nadbiskupovoj palači, pred samim nadbiskupom, ali u njoj nije navedeno konkretno koje su ih nadbiskupove odluke i postupci pogodili. Zbog toga i zbog činjenice da u drugim poznatim vrelima nema podataka o ovome, nemoguće je do kraja razjasniti uzroke, tijek i eventualne posljedice ovog sukoba.⁶³

Kralj Bela IV. svojedobno je oduzeo Splitskoj nadbiskupiji zaselak Ostrog i dodijelio ga Trogirskoj biskupiji, što je potvrdio njegov sin, kralj Stjepan V. Splitski. Splitski se nisu mirili s gubitkom Ostroga pa su, kako Farlati piše, „više puta lijepim riječima“ pokušali dobiti ga natrag, a kad im to nije uspjelo, „odlučiše istjerati svoje pravo te sklopivši savezništvo sa Šibenčanima, počehše Trogiranima nanositi mnoge štete, pljačkati po njihovu području, ognjem i mačem pustošiti polja.“⁶⁴

Ovakve postupke Splitski su poduzeli dok je trogirski biskup Kolumban bio usred dugih i mučnih sporova sa Šibenčanima. Očito su odlučili iskoristiti njegov nezgodan položaj sklapanjem saveza s Kolumbanovim protivnicima kako bi oduzeli Ostrog Trogirskoj biskupiji. Pritom su, kako Farlati piše, Splitskima i Šibenčanima podršku dala „dva brata, siloviti muževi iz bibrirske porodice, splitski knez Pavle i šibenski knez Juraj“. Trogirani su zatražili zaštitu kod kralja Ladislava IV. Kumanca koji je 1274., „sjećajući se što su i koliko su Trogirani u onim žalosnim vremenima tatarskoga zatora učinili za njegova djeda Belu, strogo kako Šibenčanima tako i banu Pavlu i Splitskima zabranio da se ne bi usudili nanositi nikakvo nasilje ni nevolje Trogiranima.“⁶⁵ Splitski su se žalili na kraljevu odluku pa su obje strane pozvane na kraljev dvor, gdje će 1275. biti saslušane te će kralj potom donijeti konačnu presudu. Splitsko poslanstvo, koje je predvodio nadbiskup Ivan osobno, došlo je na dvor prije

63 Usp.: I. Ostojić: *Metropolitanski kaptol u Splitu*, 34, 54; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 410-411.

64 D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 196.

65 Isto, 196.

Trogirana, pa je kralj saslušao samo njihovu stranu i dodijelio im Ostrog. To je kod Trogirana izazvalo ogorčenje.⁶⁶

Ovi događaji i neki postupci nadbiskupa Ivana u sporu između Trogirske biskupije i Šibenika, o čemu ćemo govoriti u nastavku, pojačali su neprijateljstvo između Splita i Trogira, koje je uslijedilo nakon tatarske provale. Kad se odlučilo pristupiti mirovnim pregovorima, 20. svibnja 1277. u splitskoj gradskoj vijećnici okupili su se nadbiskup Ivan, predstavnici Kaptola, članovi gradskih vlasti, opat opatije sv. Stjepana i opatica samostana sv. Benedikta te su izabrali svoje izaslanike za sklapanje mira s Trogiranima.⁶⁷ Poslije jednog mjeseca, 30. lipnja 1277. došlo je do sklapanja mira između dvaju gradova. Pritom je, među ostalim, određeno da Trogirani moraju vratiti posjede koje su oteli Splitskoj nadbiskupiji, metropolitanskom Kaptolu i splitskim samostanima.⁶⁸

METROPOLIT IVAN U SPOROVIMA IZMEĐU TROGIRSKJE BISKUPIJE I ŠIBENIKA

Višegodišnja nastojanja Šibenčana da se izdvoje iz Trogirske biskupije i osnuju svoju rezultirala su, među ostalim, sukobima s trogirskim biskupima. Zbog toga Šibenik zadugo nije vidio svoga biskupa, što se štetno odrazilo na njegov vjerski život i na ponašanje klera. Zato je trogirski biskup Kolumban (1255. – 1276.), nakon smirivanja situacije, odlučio obaviti kanonski pohod u tom gradu. Računajući da će zateći više problema i prekršaja, koji će zahtijevati kaznene mjere protiv klera, bojao se da bi, ukoliko ih on osobno poduzme, mogle biti loše primljene i rezultirati novim sukobima. Zato je pozvao metropolita Ivana da on obavi taj pohod. Ivan je to prihvatio i došao 1267. u Šibenik u pratnji trogirskoga biskupa Kolumbana, hvarskoga biskupa Dobronje, bivšega skradinskoga biskupa Bartula te još nekih svećenika i redovnika. Obavio je kanonsku vizitaciju i proveo istragu o ponašanju šibenskoga klera te – zbog prilježništva, prekršaja protiv redovničkih pravila i neposluha prema trogirskom biskupu – kaznio šibenskoga arhiprezbitera,

66 Usp.: T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 150-152; D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 287-289; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 195-199.

67 Usp.: N. Klaić: *Trogir u srednjem vijeku*, 166; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 201-203.

68 Usp.: N. Klaić: *Trogir u srednjem vijeku*, 166-168; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 271-289; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 206-211.

opata šibenskoga samostana sv. Nikole, opata samostana sv. Marije na Žirju i još neke svećenike.⁶⁹

Nakon Ivanove intervencije prilike su se između Šibenika i Trogirske biskupije još više smirile, ali ne zadugo. Godine 1273. Šibenčani su za svojega arhiprezbitera izabrali Stancija, kojega je trogirski biskup Kolumban odgađao potvrditi u službi dok ne ispita optužbe koje je protiv njega iznio šibenski đakon Mihovil. Šibenčanima je to bilo neprihvatljivo pa su se obratili metropolitu Ivanu i zatražili da on potvrdi Stancijev izbor. Ivan, kako kaže Farlati, „ni po svojoj volji ni želji, nego na poticaj i pritisak drugoga, ne samo da je prihvatio priziv nego je izabranoga arhiprezbitera i priznao.“⁷⁰

Ovim potezom se Ivan, koristeći svoj metropolitski položaj i autoritet, izravno umiješao u poslove trogirske biskupa Kolumbana, a da s njime nije o tom razgovarao niti je uopće pokušao ispitati slučaj. Događaji koji su uslijedili pokazali su koliko je pogriješio. Ohrabreni njegovim činom, Šibenčani su ponovno otkazali posluš svom biskupu Kolumbanu, pretukli su i opljačkali klerika kojega je poslao ubirati desetine i uskratili mu ih. U uzavreloj situaciji Kolumban se ponovno obratio za pomoć svom metropolitu Ivanu. Poslao mu je svoga arhiđakona Gervazija sa zadatkom da izloži metropolitu problem i zatraži da on izopći šibenskoga arhiprezbitera, druge klerike i svjetovnjake koje je držao najodgovornijima za probleme. No Ivan nije želio ni primiti

69 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 280-282; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 189-190; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 230-232; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 454-455. Držimo da se Nada Klaić u djelu *Trogir u srednjem vijeku* udaljila od historio-grafske nepristranosti i korektnosti kad je ovu intervenciju splitskoga nadbiskupa u Šibeniku slikovito nazvala „racijom“. Osim toga, čini se da joj nije bio sasvim jasan smisao ni narav izrečenih kazni, jer je prvo ustvrdila da je nadbiskup Ivan izrekao „oštre osude“ (str. 148), potom je kazala kako joj se kazne izrečene šibenskom svećenstvu ne čine „odviše stroge“ da bi na koncu kazala da su to bile „blage kazne“ (str. 150). Ovakva je promjena mišljenja Nadi Klaić, koja nije skrivala negativan stav prema trogirskom biskupu Kolumbanu, bila potrebna kako bi ustvrdila da „blage kazne nadbiskupa Ivana“ dokazuju da je on, u sukobu između Kolumbana i šibenskoga svećenstva, „u krajnjoj liniji ipak na strani šibenskoga svećenstva“ (str. 150). Ovakav zaključak držimo pogrešnim jer ne vodi računa o činjenici da je nadbiskup Ivan intervenirao na Kolumbanov poziv i to nakon što se, Kolumbanovom zaslugom, situacija u Šibeniku počela smirivati. Biskupu Kolumbanu bilo je stalo da se situacija konačno u potpunosti smiri, pa su i njemu odgovarale blaže kazne, koje neće izazvati nove sukobe. Stoga držimo da je nadbiskup Ivan, došavši u Šibenik na Kolumbanov poziv i u njegovu prisustvu, djelovao i kazne odredio u dogovoru s njime.

70 D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 191.

arhiđakona Gervazija, pa je ovaj otišao u Solin gdje je 11. srpnja 1274. pred kninskim biskupom i primorskim banom Julom, drugim svećenicima i redovnicima izjavio da u ime trogirskoga biskupa Kolumbana izopćuje šibenskoga arhiprezbitera Stancija s još šest klerika, nekoliko sudaca i gradskih vijećnika.⁷¹ Potom se u Kolumbanovo ime obratio krbavskom biskupu Saracenu, pred kojim je ponovio odluku o izopćenju šibenskih klerika i svjetovnjaka te se požalio na metropolita Ivana. Biskup Saracen o tom je sastavio dokument u kojemu kaže: „Primili smo sućuti dostojnu tužbu i prosvjed časnog oca Kolumbana, biskupa trogirskoga, kojega je časnii otac Ivan, nadbiskup splitski, nahranio kruhom tjeskobe i nevolje te napojio žuči, želeći uništiti položaj njegove Crkve i namjeravajući podijeliti njegovu biskupiju na dva dijela, protiv svih prava, ne zatraživši pristanak gospodina pape, protivno odredbi općega sabora. I kad je [biskup Kolumban] zbog ovoga i zbog mnogih drugih neprilika poslao svoga glasnika i zastupnika, valjana i razborita muža Gervazija, arhiđakona svoje Crkve, da uloži priziv, isti nadbiskup odbio ga je primiti. Kad je htio objaviti priziv u stolnoj crkvi, dao ga je iz nje izbaciti, ne na način kako je dolikovalo i trebalo, nego kako je htio i mogao. Arhiđakon je, stupivši pred nas, u nazočnosti našoj i mnogih drugih plemića, usmeno, kako kanonski propisi upućuju, ponovio svoj pismeni priziv te je svoga rečenoga gospodina biskupa i njegovu Crkvu preporučio zaštitu Apostolske Stolice.“⁷²

Iz rečenoga se vidi da su odnosi metropolita Ivana i njegova sufragana, trogirskoga biskupa Kolumbana, bili nepopravljivo narušeni. Do točke s koje više nije bilo povratka došli su nakon što su Šibenčani 1274., bez ičijega dopuštenja, izabrali ostrogonskoga kanonika Pavla za svoga biskupa, premda njihova biskupija nije postojala, nego se Šibenik još uvijek nalazio u sastavu Trogirске biskupije. Kako bi „ozakonili“ ovaj raskolnički čin ponovno su se obratili metropolitu Ivanu, zatraživši da potvrdi izbor i posveti izabranoga biskupa. Ivan ih je upozorio na nezakonitost njihova čina, ali je bio nemoćan protiv bribirskih knezova čiju su podršku i zaštitu Šibenčani uživali. Pod njihovim je pritiskom, strahujući za svoj život, potvrdio izbor i posvetio Pavla za šibenskoga biskupa.

71 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 287; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 191-192; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 244; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 74-75.

72 T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 101-102.

Prethodno je ipak naglasio da su potvrda i posvećenje ništavni.⁷³ To je potvrdio dokumentom u kojemu kaže: „Pribavivši naklonost i potporu svjetovnih gospodara, šibenski je kler postavio sebi za pastira nekog Ugra Pavla, premda mu nikada nije bio postavljen na čelo nitko drugi osim pravoga i valjanog pastira, trogirskog biskupa, i pomoću gospodarove sile, a ne pomoću pravnih isprava ni po kanonskim propisima, na vrlo su drzak način predstavili izabranog, da na njega položimo ruke te da mu napokon udijelimo dar posvećenja, što smo potpuno osporili po Gospodinu i javno kazali da jedino vrhovnom svećeniku i Rimskoj kuriji pripada pravo novoga biskupa i biskupiju osnovati, uspostaviti i odabrati. Napokon, ne mogavši izdržati njihovo zlostavljanje i uistinu se bojeći ne samo za stvari nego, što je gore, za našu osobu, ovako smo im kazali: Ovo što činimo ne vrijedi ništa i ne želimo, niti možemo zbog ovoga zakidati pravo koje pripada Rimskoj kuriji, pa smo naredili da nam se sastavi javna isprava i imamo je. Pa neka važi koliko može važiti.“⁷⁴

Reakcija biskupa Kolumbana na ovakav razvoj događaja bila je očekivana i opravdana: u kolovozu 1274. ekskomunicirao je nezakonito izabranoga biskupa, šibenske gradske poglavare i uglednike te kler koji je sudjelovao u izboru, a sam grad udario je interdiktom.⁷⁵ Opirao se uspostavi Šibenske biskupije

73 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 287; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 193-194; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 244-246; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 84-85, 96.

74 D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 193-194.

75 Usp.: D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 194; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 247-248. Nezakoniti je izbor kanonika Pavla za šibenskoga biskupa poništen te on nikad nije postao šibenski biskup, a ni sama Šibenska biskupija nije bila tad utemeljena. Zato držimo da je pogrešan zaključak Nade Klaić kako su „Kolumbanovi izgledi u pobjedu nad novim šibenskim biskupom bili mali“ i kako mu ni od optužbi na račun nadbiskupa Ivana „nije bilo velike koristi“ (N. Klaić: *Trogir u srednjem vijeku*, 126). Prije svega nam je naglasiti kako je pogrešno govoriti o „novom“ šibenskom biskupu zato jer nije postojao „stari“ tj. prethodni šibenski biskup, ali još više zato jer kanonik Pavao nije potvrđen u toj službi. Drugim riječima, pogrešno je novim šibenskim biskupom nazivati čovjeka koji nikad nije postao šibenski biskup (eventualno bi se moglo govoriti o novom pretendentu na još nepostojeću biskupsku stolicu u Šibeniku). No, ostavljajući ovu „terminološku sitničavost“ po strani, skrećemo pažnju na tvrdnju Nade Klaić da je Kolumban imao male izgleda protiv kanonika Pavla, koji je izabran za biskupa nepostojeće biskupije. Koliko je taj zaključak pogrešan dokazuje činjenica da Pavao nikad nije potvrđen za biskupa, a ni Šibenska biskupija nije bila utemeljena za života biskupa Kolumbana, nego tek 1298. godine. Stoga bi bilo ispravno kazati kako su Šibenčani i kanonik Pavao imali male izgleda za pobjedu nad Kolumbanom. Slično je i s tvrdnjom da Kolumbanu „nije bilo velike koristi“ od optužbi

sve do povlačenja sa čela Trogirske biskupije 1276. godine. Vrela ne otkrivaju je li izgadio nesuglasice s nadbiskupom Ivanom, koji se i sam protivio uspostavi Šibenske biskupije. To se vidi iz Ivanova upozoravanja Šibenčana na nezakonitost Pavlova izbora i iz činjenice da ga je posvetio pod pritiskom i uz prisilu, ostavivši pisano svjedočanstvo da je taj njegov čin ništavan. Stoga će već u doba Kolumbanova nasljednika, trogirskoga biskupa Ivana (1277. – oko 1282.), sudjelovati u poništenju svega toga.

Naime, vijest o ovim ozbiljnim problemima brzo je došla do ušiju Filipa, biskupa Ferma, koji je u to doba boravio u Ugarskoj kao apostolski legat. Došavši 1279. u Split, u nazočnosti metropolita Ivana te njegovih sufragana kninskoga biskupa nepoznata imena i ninskoga biskupa Stjepana, poništio je Pavlov izbor za šibenskoga biskupa, proglasio ništavnim njegovo biskupsko posvećenje i naredio mu pod prijeljnom izopćenja da se ne smije nazivati izabranim šibenskim biskupom. Iz sačuvanih se vrela vidi da je sve to učinjeno ne samo u nazočnosti nadbiskupa Ivana nego i na njegovo zadovoljstvo.⁷⁶ Dapače, stječe se dojam da je metropolit ovakav ishod doživio kao rasterećenje, ali i da je legat Filip imao razumijevanja za činjenicu da je nadbiskup posvećenje udijelio pod pritiskom i prisilom. Stoga Filip nije oklijevao povjeriti Ivanu da od splitskoga Kaptola, opatije sv. Stjepana i samostana sv. Benedikta te od samostana sv. Marije na Šolti prikupi novac za pomoć Svetoj Zemlji. Nadbiskup je prikupio novac i to potvrdio ispravom 10. lipnja 1279.⁷⁷

Na čelu Trogirske biskupije bio je od 1282. franjevac Grgur, za kojega se drži da je potjecao iz trogirске plemićke obitelji Machinatura. I on se borio protiv ustrajnih pokušaja Šibenčana da se odijele od Trogirske biskupije i osnuju svoju. Koliko su u tom bili uporni vidi se iz činjenice da su nakon smrti nezakonito izabranoga biskupa Pavla, 1282. za novoga biskupa svoje nepostojeće biskupije izabrali Mlečanina Leonarda Faliera. No metropolit Ivan ovoga im puta nije želio popustiti. Potaknut neugodnim sjećanjem na velike

protiv nadbiskupa Ivana. Naprotiv, Kolumban je spriječio osnivanje Šibenske biskupije i potvrdu Pavla za njezina prvoga biskupa, a i sam nadbiskup Ivan tomu se protivio, popustivši tek pod fizičkom prisilom i ostavivši o tom pismeno svjedočanstvo kao temelj za poništenje Pavlova biskupskoga posvećenja. Uostalom, i kasniji stav nadbiskupa Ivana pokazat će da mu nipošto nije bilo do osnivanja Šibenske biskupije. Tomu se i sam protivio do kraja života te Šibenska biskupija nije ni osnovana za njegova života.

76 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 289; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 203.

77 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 289; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 300-301.

probleme do kojih je došlo nakon što je Pavlu pod prisilom podijelio biskupsko posvećenje i vjerojatno pozvan od trogirskoga biskupa Grgura, metropolit je 20. ožujka 1287. došao u Trogir i u biskupskoj palači pred svjedocima još jednom potvrdio da su svi njegovi čini u korist pokušaja Šibenčana da se odvoje od Trogirске biskupije i u korist njihova nezakonito izabranoga biskupa ništavni i nevažeći. O tom je sastavio i javnu ispravu kojom izjavljuje da je Šibenik oduvijek pripadao Trogirskoj biskupiji, a potom se ukratko osvrće na probleme što su ih Šibenčani prouzročili u nastojanju da se odvoje od svoje biskupije. U ispravi je spomenuo pokojnoga trogirskoga biskupa Kolumbana, odajući mu priznanje za držanje u tim prilikama i za pretrpljene neugodnosti. Iz toga se vidi kako Ivanovi raniji postupci nisu bili izraz njegove slobodne volje ni pristajanja uz Šibenik, nego rezultat pritisaka i prisile.⁷⁸

Poslije nekoliko godina, 1293. biskup Grgur požalio se metropolitu Ivanu da skradinski biskup zadire na područje i jurisdikciju njegove biskupije, na što je Ivan pismeno opomenuo skradinskoga biskupa.⁷⁹

METROPOLIT IVAN I OSTALI NJEGOVI SUFRAGANI

Na početku veljače 1274. metropolit Ivan je, kako smo već spomenuli, tražio protjerivanje dominikanskih otpadnika iz svih krajeva Splitske metropolije. Pismo je uputio svojim sufraganima, biskupima u Trogiru, Skradinu, Ninu, Kninu, Hvaru, Krbavi i Senju.⁸⁰ Njegov odnos prema trogirskim biskupima već smo obradili u posebnoj poglavlju pa ćemo se ovdje osvrnuti na njegov odnos prema ostalim sufraganima Splitske metropolije.

Vidjeli smo da je Ivan na metropolitску službu u Splitu došao s položaja skradinskoga biskupa. Nažalost, u sačuvanim vrelima nema podataka o Ivanovu odnosu prema njegovim nasljednicima na čelu Skradinske biskupije, osim što se zna da je u svibnju 1293. opomenuo skradinskoga biskupa Nikolu (oko 1293. – 1303.) zbog nepoštovanja odluka metropolitanske sinode održane u Splitu 1292. godine.⁸¹

78 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 291-292; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 209; A. Guljin: *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, 186-187; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 307-310; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 580-582.

79 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 139-140.

80 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 67.

81 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 292-293; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 301-302, 335-336; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 139-140.

Na čelu Hvarske biskupije nalazio se od 1260. Dobronja, koji je 1267. u Šibeniku prisustvovao Ivanovu sređivanju crkvenih prilika u tom gradu, o čemu smo već govorili. Isti je biskup s Ivanom i s krbavskim biskupom Saracenom posvetio kninskoga biskupa Nikolu na Božić 1272.⁸² Što se tiče Dobronjinih nasljednika, vrela ne donose podatke o njihovim vezama s metropolitom Ivanom.

U doba Ivanove metropolitnske službe preminuo je 1272. kninski biskup Ladislav. Za njegova je nasljednika na blagdan Marijina uzašašća te godine bio izabran dominikanac Šimun Trogiraniin, koji je poslao jednog trogirskog kanonika da od metropolita Ivana ishodi potvrdu izbora. No Ivan je poništio izbor, jer nije bio valjano proveden, pa je kninski Kaptol s klerom i plemstvom za novoga biskupa izabrao svojega arhiđakona Nikolu.⁸³ Potom su ga doveli u Split i predstavili Ivanu, koji se posavjetovao sa splitskim kanonicima i drugim svećenicima, ispitao izabranoga biskupa i potvrdio njegov izbor. Kako izabrani nije bio svećenik, prema Ivanovoj odredbi, svećenički red mu je u metropolitanskoj crkvi u Splitu podijelio krbavski biskup Saracen 18. prosinca 1272. Na Božić te godine Nikola je posvećen za biskupa po rukama metropolita Ivana i suposvetiteljâ, krbavskoga biskupa Saracena i hvarskoga biskupa Dobronje.⁸⁴

Prema Farlatiju, Nikolu je na čelu Kninske biskupije naslijedio biskup Jula (1274. – 1275.). No, povijesna vrela ne otkrivaju ništa o njegovu i o odnosu njegovih nasljednika prema metropolitu Ivanu. Nema podataka ni o odnosu metropolita prema senjskim biskupima, a od krbavskih se biskupa zna da je Saracen (oko 1240. – poslije 1274.), kako smo već rekli, sudjelovao s Ivanom u posveti kninskoga biskupa Nikole u prosincu 1272.⁸⁵ Poslije nepune dvije godine, u ljeto 1274., kako smo već opisali, izaslanik trogirskoga biskupa Ivana požalio se pred Saracenom na postupke nadbiskupa Ivana, što je Saracen zabilježio u ispravi.⁸⁶

82 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 9, 17.

83 Usp.: Josip Barbarić: *Kninski biskupi i njihova biskupija*. U: *Sedam stoljeća Šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, Šibenik 2001., 160-170; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 1.

84 Usp.: I. Ostojić: *Metropolitanski kaptol u Splitu*, 85; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 8, 9, 17.

85 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 8-9.

86 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 287; D. Farlati: *Trogirski biskupi*, 191-192; I. Lucić: *Povijesna sejedočanstva o Trogiru I*, 244; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VI, 74-75; 101-102.

Kako bi povećao posjede splitske Crkve, Ivan je, po savjetu i uz pristanak splitskoga Kaptola, odlučio oduzeti Ninskoj biskupiji Liku i ponovno je pripojiti svojoj nadbiskupiji. Zbog toga je pokrenuo postupak na kraljevskom dvoru, ali se tomu usprotivio ninski biskup Stjepan (1272. – 1280.). Iznosio je argumente u prilog zadržavanju Like u svojoj biskupiji, ali se nadbiskupu Ivanu obratio i poniznom molbom da mu ne oduzima taj dio biskupije. Saslušavši ga, Ivan je – uz suglasnost svoga Kaptola – odustao od nakane. O tom je 14. lipnja 1272. sastavio izjavu koja nosi njegov i kaptolski pečat i koju je potvrdio hrvatsko-ugarski kralj Stjepan V.⁸⁷

Iz rečenoga se vidi da je Ivan sa svoga metropolitskoga položaja sudjelovao u životu sufraganskih mu biskupija i koristio svoj autoritet kako bi rješavao neke probleme u njima. No, sudjelovao je i u crkvenim zbivanjima širih razmjera u Dalmaciji. To dokazuje njegova prisutnost kod posvete zadarske katedrale u proljeće 1285. godine, u doba zadarskoga nadbiskupa Lovre Periandera (1250. – 1287.).⁸⁸

Kažimo na kraju i da je metropolit Ivan stremio k položaju hrvatskoga primasa. Službeno mu taj naslov nije bio dodijeljen ni priznat, no on se ipak smatrao primasom. Vidi se to iz već spominjanoga pisma kojim u svibnju 1293. opominje skradinskoga biskupa Nikolu zbog nepoštovanja odluka metropolitanske sinode iz 1292. Ivan se u tom pismu naziva primasom Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.⁸⁹ Farlati napominje kako je Ivan, težeći primacijalnom položaju, očito pokušao protegnuti svoje ovlasti na prostor Slavonije, odnosno na prostor Zagrebačke i Srijemske biskupije koje su bile pod jurisdikcijom kaločko-bačkog nadbiskupa i metropolita.⁹⁰ To je uočio i dr. fra Atanazije Matanić.⁹¹

POSLJEDNJE GODINE IVANOVA ŽIVOTA

Jedno od pitanja o kojemu u literaturi nije bilo suglasja jest pitanje broja metropolitanskih sinoda koje je nadbiskup Ivan održao u Splitu. Farlati zastu-

87 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 284-286; I. Ostojić: *Metropolitanski kaptol u Splitu*, 28; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, V, 632-633.

88 Usp.: D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 291; I. Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, 301-303; T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 139-140.

89 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 139.

90 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 393.

91 Usp. A. Matanić: *De origine tituli „Dalmatiae ac totius Croatiae primas“*, 74-75.

pa mišljenje da je Ivan održao dvije metropolitanske sinode (1280. i 1292.),⁹² dok je Velimir Blažević ustvrdio da ih je održao tri (1280., 1292. i 1293.).⁹³ Drugi autori nisu se bavili ovim pitanjem, što i ne čudi jer se nitko dosad nije detaljno posvetio djelovanju ovoga splitskog nadbiskupa. Budući da je ovaj članak posvećen upravo njemu, moramo se pozabaviti i ovim pitanjem.

Na koncilu održanom u Lyonu 1274. raspravljalo se o spajanju viteških redova templara i ivanovaca, ali do toga ipak nije došlo. No, poslije pada Akre 1291., posljednjega kršćanskoga uporišta u Svetoj Zemlji, papa Nikola IV. ponovno je počeo raditi na ujedinjenju ovih redova, nadajući se da će tako učiniti efikasnijim njihov rad na oslobađanju Svete Zemlje. Taj je papa 26. kolovoza 1291. naredio nadbiskupu Ivanu da sazove sinodu na kojoj neka raspravlja o tom pitanju sa svojim sufraganima i neka mu javi njihov stav.⁹⁴ Farlati je donio prijepis ovog pisma, ali ga je pogrešno pripisao papi Nikoli III. i datirao ga u 1280. godinu te ustvrdio kako je Ivan sigurno ispunio papin nalog i održao metropolitansku sinodu te godine.⁹⁵ Ne uočivši Farlatijevu pogrešku, njegovo je mišljenje u novije doba prihvatio Velimir Blažević.⁹⁶

No, kako smo već spomenuli, zahtjev za održavanje metropolitanske sinode Ivanu je 1291. uputio papa Nikola IV. Dakako da se Ivan nije oglušio na papin zahtjev, nego je održao sinodu. Njezini zaključci nisu sačuvani pa se ne zna mišljenje metropolita Ivana i njegovih sufragana o ujedinjenju ivanovaca i templara. No, zahvaljujući pismu kojim nadbiskup Ivan 1293. opominje skradinskoga biskupa Nikolu zbog nepoštovanja odluka ove sinode, zna se da je sinoda održana 1292. i da je strogo zabranila biskupima Splitske metropolije podjeljivati svete redove klericima susjednih biskupija, naredivši im da djeluju unutar granica svojih biskupija i da poštuju jurisdikciju susjednih biskupa.⁹⁷ Iz toga se vidi da je među sufraganima Splitske metropolije dolazilo do nesuglasica zbog nepoštovanja biskupijskih granica i jurisdikcije susjednih biskupa.

Sinodu iz 1292. Velimir Blažević je držao drugom Ivanovom sinodom, jer je prihvatio pogrešnu Farlatijevu tvrdnju da je Ivan prvu sinodu održao 1280. No, Blažević je ustvrdio i da je Ivan održao još jednu metropolitansku

92 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 290-293.

93 Usp. V. Blažević: *Crkveni partikularni sabori*, 97-99.

94 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 49.

95 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 290.

96 Usp. V. Blažević: *Crkveni partikularni sabori*, 97-98.

97 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 139-140.

sinodu, treću po redu, i to 1293. godine. Naime, nadbiskup Ivan u spomenutom pismu kojim prekorava skradinskoga biskupa Nikolu zbog nepoštovanja odluka sinode iz 1292. piše da mu se na njegove postupke požalio trogirski biskup Grgur, koji je svoje pritužbe iznio pred ostalim sufraganima i klerom na blagdan sv. Dujma u Splitu.⁹⁸ Okupljanje sufragana s klerom kod metropolita Ivana i činjenica da se trogirski biskup pred njima potužio na skradinskoga biskupa navelo je Blaževića na zaključak da takav skup može značiti samo jedno: održavanje sinode.⁹⁹ Naglašavamo da okupljanje sufraganskih biskupa kod metropolita ne mora samo po sebi značiti da su održali sinodu te skrećemo pažnju na činjenicu da se ovo okupljanje dogodilo na blagdan sv. Dujma. Dakle, sufragani su se okupili kod metropolita prigodom blagdana zaštitnika njihove Metropolije. Iz toga se ne može zaključiti da je 1293. u Splitu održana nova metropolitanska sinoda, i to samo jednu godinu nakon prethodne. Na temelju iznesenoga držimo kako treba odbaciti tvrdnju da je nadbiskup Ivan 1293. održao novu metropolitansku sinodu u Splitu, o kojoj inače u vrelima nema podataka, pa čak ni indicija da je održana.

Iz svega što smo rekli o pitanju održavanja metropolitanskih sinoda u Splitu u doba nadbiskupa Ivana vidi se kako je taj nadbiskup održao jednu sinodu (1292.). Što se tiče drugih dviju metropolitanskih sinoda za koje neki autori tvrde da ih Ivan održao, pokazali smo da one ipak nisu održane.

Podatci o kraju Ivanova života ostaju nepoznati. Iz jedne darovnice opatici samostana sv. Benedikta u Splitu od 21. lipnja 1293. vidi se da je nadbiskup tad bio na životu.¹⁰⁰ No 1. rujna sljedeće godine spominje se splitski arhiđakon Jakov kao izabrani splitski nadbiskup.¹⁰¹ Farlati nije bio siguran znači li to da je Ivan preminuo ili da se povukao s nadbiskupskoga položaja.¹⁰² Držimo da treba isključiti mogućnost njegove ostavke, jer se u jednom drugom dokumentu spominje da je Jakov izabran za nadbiskupa obudovjele splitske Crkve.¹⁰³ Iz toga je jasno da je nadbiskup Ivan preminuo, i to između 21. lipnja 1293. i 1. rujna 1294. godine. Zbog nedostatka povijesnih vrela preciznija datacija njegove smrti nije moguća, a ne zna se ništa ni o njegovu pogrebu. Vjerojatno

98 Usp. Isto, 139-140.

99 Usp. V. Blažević: *Crkveni partikularni sabori*, 98-99.

100 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 142.

101 Usp. Isto, 184.

102 Usp. D. Farlati: *Illyricum sacrum*, 3, 293.

103 Usp. T. Smičiklas: *Codex diplomaticus*, VII, 278.

su mu zemni ostatci sahranjeni u splitskoj prvostolnici ili u samostanskoj crkvi splitskih dominikanaca, koje je zadužio darovavši im drugi dio nadbiskupskoga vrta i čijemu je Redu pripadao prije biskupskoga posvećenja. No, to su tek pretpostavke.

ZAKLJUČAK

Istraživati život i djelovanje srednjovjekovnih povijesnih ličnosti nije lako zbog toga što su vrela o njima često manjkava, oskudna i nejasna, pa stoga i podložna raznim tumačenjima. Temeljiti pretpostavke i zaključke na takvim vrelima i tumačenjima nije uvijek oportuno i nerijetko rezultira pogreškama. To ipak nipošto ne znači da treba odustati od istraživanja tih vrela, nego naprotiv, treba ih uvijek iznova proučavati i njihov sadržaj kritički iščitavati. Jedino tako moguće je uočiti i ispraviti pogrešna tumačenja i zaključke, makar bili ustaljeni i općenito prihvaćeni. Vođeni ovakvim mislima, dali smo se na proučavanje sačuvanih vrela o skradinskom biskupu Ivanu i splitskom nadbiskupu Ivanu. Vremenska podudarnost, tj. susljednost njihove pastirske službe u Skradinu i Splitu ukazala nam je na mogućnost istovjetnosti ove dvojice premeta, pri čemu nije nevažno napomenuti da su obojica bili ugarski redovnici. Temeljem sačuvanih vrela utvrdili smo da splitski nadbiskup Ivan nije bio franjevac (kako se dosad uglavnom pisalo), nego dominikanac, baš kao i skradinski biskup Ivan. Tako je postalo jasno da ovu dvojicu premeta povezuje ugarsko porijeklo, pripadnost Redu propovjednika i vrijeme djelovanja u hrvatskim krajevima. Sve to kao i indikativna činjenica da je skradinski biskup Ivan nestao iz povijesnih vrela u trenutku kad se u njima pojavio splitski nadbiskup Ivan dovelo nas je do zaključka da ovdje nije riječ o dva različita ugarska dominikanca istoga imena, nego o jednom čovjeku koji je prvo bio biskup skradinski (1250. – 1266.), a potom nadbiskup splitski (1266. – 1293./94.).

Držeći da su skradinski biskup Ivan i splitski nadbiskup Ivan zapravo ista osoba, pokušali smo rekonstruirati životni put tog čovjeka. Iznijeli smo spoznaje i pretpostavke o njegovu porijeklu i redovničkoj pripadnosti te o njegovu biskupovanju u Skradinu i Splitu. Kako su vrela iz doba njegova upravljanja Splitskom nadbiskupijom brojnija nego iz doba upravljanja Skradinskom biskupijom, njegovu sudjelovanju u crkvenom i društvenom životu Splita te s time povezanim odnosom prema susjednom gradu Trogiru, ulozi u sukobima između Trogirske biskupije i Šibenika te odnosu prema ostalim sufraganima

Splitske metropolije posvetili smo više prostora. Posebno smo se osvrnuli i na metropolitanske sinode, zaključivši da je samo jednu sigurno održao. Na kraju smo, temeljem arhivskih vrela, okvirno odredili godinu njegove smrti.

LITERATURA

- Arhiv dominikanskoga samostana u Splitu, Zbirka isprava.
- Stanko Andrić: *Hahold*. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 5. Zagreb 2002., 393-394.
- Josip Barbarić: *Kninski biskupi i njihova biskupija*. U: *Sedam stoljeća Šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.*, Šibenik, 2001., 165-184.
- Josip Barbarić: *Skradin, Skradinska biskupija, skradinski biskupi*. U: *Sedam stoljeća Šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998.* Šibenik 2001., 185-207.
- Velimir Blažević: *Crkveni partikularni sabori i dijecezanske sinode na području Hrvatske i drugih južnoslavenskih zemalja*. Zagreb 2012.
- Mile Bogović: *Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci*. Senj 2017.
- Conrad Eubel: *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta*. Monasterii 1913.
- Daniele Farlati: *Illyricum sacrum*, 3-4. Venecija 1765.-1769.
- Daniele Farlati: *Trogirski biskupi. S dodacima i ispravcima Jacopa Coletija*. Prijevod s latinskoga Kažimir Lučin, uvod i bilješke Jadranka Neralić. Split 2010.
- Ante Gulin: *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli loca credibilia Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*. Zagreb 2008.
- Árpád Kerékgyártó: *Magyarok életrajzai. I. szakasz: hajdankor – 1600. I. füzet*. Pest 1856.
- Nada Klaić: *Trogir u srednjem vijeku. Knjiga II. Sv. 1. Javni život grada i njegovih ljudi*. Trogir 1985.
- Slavko Kovačić: *Buzad, Ivan de (Buchad, Butcad)*. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 2. Zagreb 1989., 545.
- Stjepan Krasić: *Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru*. U: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split 41/2008., br. 1, 61-107.
- Stjepan Krasić: *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*. Zagreb

- 1997.
- Ivan Lucić: *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*. Split 1979.
- Athanasius Matanić: *De origine tituli „Dalmatiae ac totius Croatiae primas“*. Romae-Sublaci 1952.
- Mirjana Matijević Sokol: *Toma Arhidakon i njegovo djelo. Rano doba hrvatske povijesti*. Jastrebarsko 2002.
- Krešimir Nemeth: *Buzad*. U: *Hrvatski biografski leksikon*, 2. Zagreb 1989., 545.
- Franko Oreb: *Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu*. U: *Crkva i samostan dominikanaca u Splitu. (Fotomonografija)*. Split 1999., 11-38.
- Ivan Ostojić: *Metropolitanski kaptol u Splitu*. Zagreb 1975.
- Donald Prudlo: *The Martyred Inquisitor: The Life and Cult of Peter of Verona (†1252)*. Burlington 2008.
- Nikola Mate Roščić: *Samostan sv. Frane u Splitu. Povijesni pabirci*. Split 2012.
- Sigismondo da Venezia: *Biografia serafica degli uomini illustri che fiorirono nel francescano istituto*. Venecija 1846.
- Sigismundo Ferrario: *De rebus Ungaricae Provinciae Sac. Ordinis Praedicatorum*. Beč 1637.
- Tadija Smičklas: *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, IV-VII*. Zagreb 1906.-1909.
- Franjo Šanjek: *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13.-21. stoljeće)*. Zagreb 2008.
- Toma Arhidakon: *Historia Salonitana. Historia salonitanorum atque spalatinorum pontificum*. Split 2003.
- Carolus Wagner: *Collectanea genealogico-historica illustrium Hungariae familiarum, quae jam interciderunt. Decas I*. Budae 1778.

THE HUNGARIAN DOMINICAN IVAN DE BUZAD – BISHOP OF SKRADIN
(1250-1266) AND ARCHBISHOP OF SPLIT (1266-1293/94)

Summary

Research into historical sources has led the author of this paper to conclude that Ivan Ugrin, Bishop of Skradin, was the same person as Ivan de Buzad, Archbishop of Split. In the light of this discovery the author decided to undertake a critical analysis of his work and life. After an overview of historiographies and historical sources referencing him, the author discusses Ivan de Buzad's origins and his monastic affiliation, refuting the claim that he belonged to a Franciscan order and proving instead that he was a Dominican monk. The author proceeds to discuss his service as Bishop of Skradin (1250-1266) and Archbishop and Metropolitan of Split (1266 -1293/94). His role in the ecclesiastical and social life of Split is described, and his role in the conflicts between the dioceses of Šibenik and Trogir is analyzed in detail. His relationship with suffragan dioceses is presented in overview. In addressing the question of metropolitan synods believed to have been organized by Archbishop Ivan, the author refutes the claims that there have been two or three synods and proceeds to prove that Archbishop Ivan organized only one Synod of Bishops in 1292. In conclusion, the author attempts to determine an approximate time of his death.

Keywords: Ivan de Buzad, Dominican order, Skradin diocese, Split archdiocese, Split metropolis, Trogir diocese, Šibenik

